

Ülevaade „Konkurentsivõime kava „Eesti 2020““ täitmisest aastatel 2011–2019

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ kiideti heaks 2011. aastal ning selles on kirjeldatud konkurentsivõime parandamiseks püstitatud eesmärgid 2015. ja 2020. aastaks ning peamised riigi konkurentsivõime probleemid ja tegevused nende seljatamiseks.

„Eesti 2020“ kaks keskset eesmärki on Eesti tootlikkuse ja tööhõive suurendamine.

Tõsta tööhõive määra vanusegrupis 20–64		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
66,4%	72%	76%

Töehõive näitaja poolest saavutas Eesti 2020. aastaks seatud eesmärgi 2015. aastal, kui hõive määr tõusis 2014. aastaga võrreldes 2,2 protsendipunkti võrra, jõudes 76,2%ni. 2015. aasta eesmärk oli saavutatud 2013. aastaks. 2016. aastal kõrge hõive määr säilis (76,3%), 2017. aastal kasvas 78,5%ni ning 2018. aastal 79,2%ni. 2019. aastal osales tööhõives 79,9% tööealisest elanikkonnast, mis on läbi aastate kõrgeim tase.

Tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes		
Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
65,8%	73%	80%

Eelduseks võeti siinkohal, et ELi tootlikkus kasvab keskmiselt üle 1% aastas, ning eesmärgiks, et Eesti tootlikkus hõivatu kohta kasvaks ligikaudu 2 protsendipunkti kiiremini kui ELi keskmine näitaja. **Kuigi 2014. aastaks kasvas Eesti ettevõtete tootlikkus hõivatu kohta ELi keskmisega võrreldes 74,7%ni, langes see 2015. aastal taas 71,7%ni ning taastus enam-vähem alles 2017. aastaks, jõudes 74,4%ni. Aastal 2018 kasvas Eesti ettevõtete tootlikkus 77,9%ni EL-27 keskmisest.**

Hariduse ja sidusa ühiskonna laiema valdkonna all seati 2020. aastaks järgmised eesmärgid:

Vähendada põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte (18–24) osakaalu		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
11,7%	11,0%	9,5%

Eesmärgi saavutamiseks oli vaja täielikult rakendada käimasolevad väljalangevust vähendavad ja edasiõppimist soodustavad poliitikamuudatused ning töötada välja lisameetmed. Eesmärgi saavutamiseks sooviti vähendada haridustee varaste katkestajate arv ligikaudu 12 100 inimese võrra võrreldes 2009. aasta tasemega. **Madala haridustasemega õpingud katkestanud 18–24-aastaste noorte osakaal oli 2017. aastal 10,8%, 2018. aastal 11,3% ning 2019. aastal 9,8%.**

Suurendada kolmanda taseme haridusega 30–34-aastaste inimeste osakaalu		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
39,7%	40%	40%

Eesmärk oli seatud eeldusel, et pikemas perspektiivis on hariduspoliitika peamiseks suunaks kõrghariduse kvaliteedi ja rahvusvahelise konkurentsivõime parandamine. Eestis on kolmanda

taseme haridusega inimeste osakaal viimase 10 aastaga märgatavalt suurenenud, kuna alates 2000. aastast on kõrgkooli lõpetajate arv järsult tõusnud (nn kõrgharidusbuum) ning viimastel aastatel stabiliseerinud. **2017. aastal moodustas kolmanda taseme haridusega 30–34-aastaste inimeste osakaal Eestis 48,4%, mis tähendab märkimisväärset kasvu võrreldes 2016. aasta 45,4%ga. Aastal 2018 langes osakaal 47,2%ni ning 2019. aastal 46,2%ni.**

Vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
17,5%	16,5%	15%

2009. aasta oli majanduslanguse ja tööhõive vähenemise tingimustes langenud vaesuspiiri tõttu erandlik aasta. Seetõttu võeti eesmärgi seadmisel aluseks 2010. aasta andmed, mille järgi oli suhtelise vaesuse määr pärast sotsiaalseid siirdeid 17,5%. Vaesuspiiri tõus tööhõive ja sissetulekute suurenemise tulemusena tõstis suhtelise vaesuse määra 21,6%ni 2014. aastal. **2017. aastal oli suhtelise vaesuse määr Eestis 21,9% ning 2018. aastal 21,7%. 2015. aastaks seatud eesmärk – 16,5% – on jäänud saavutamata.**

Suurendada täiskasvanute (25–64) elukestvas õppes osalemise määra		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
10,9%	15%	20%

Aastatel 2001–2006 oli Eesti täiskasvanute elukestvas õppes osalemine vahemikus 4–7%. 2008. aastal toimus murrang ja Eesti näitaja ületas ELi keskmist taset. 2009. aastal tõusis elukestvas õppes osalemise määr 10,5%ni. 2015. aastal oli näitaja 12,4%. **2017. aastal oli elukestvas õppes osalemine kasvanud 17,2%ni, 2018. aastal 19,7%ni ning 2019. a tulemusega 20,2% jõuti püstitatud eesmärgini.**

Vähendada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64) osakaalu		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
32%	32%	30%

Suur osa Eesti tööjõust (vanusegrupis 25–64) on kas põhi- või üldkeskharidusega ning ei oma erialast haridust (kutse- või kõrgharidus). 2010. aastal oli vastav näitaja 31,7%, mille põhjal sai seatud siht 30% aastaks 2020. **2015. aastal oli näitaja 28,9%.** Ilma erialase hariduseta isikute arv on kõige suurem vanusegrupis 25–44 aastat (2016. aastal 30%). **2017. aastal vähenes eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute osakaal vanusegrupis 25–64 eluaastat 28,6%ni ning 2018. ja 2019. aastal 27,0%ni, millega on saavutatud eesmärgid nii 2015. kui ka 2020. aastaks.**

Pikaajalise töötuse määra vähendamine		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
7,7%	4%	2,5%

Majanduslangusest tingitud töökohtade vähenemise tõttu suurenes 2010. aastal hüppeliselt pikaajaliste töötute hulk. Kui 2008. aastal moodustasid pikaajalised töötud kõigist töötutest 31%, siis 2011. aastal 57% ja 2012. aastal 54%. Pikaajalise töötuse määr kogutööjõus on näidanud stabiilset langustendentsi. **2018. aastal moodustasid pikaajalised töötud kõigist töötutest 24,9% ja pikaajalise töötuse määr oli 1,3%. 2019. aastal moodustasid**

pikaajalised töötud kõigist töötutest ligi 20% ja pikaajalise töötuse määr langes 0,9%ni. Sellega on saavutatud nii 2015. kui ka 2020. aasta eesmärk.

Noorte (15–24) töötuse määra vähendamine		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
32,9%	15%	10%

Töökohtade vähenemise tõttu majanduslanguse ajal suurenes keskmisest kiiremini noorte töötuse määr, ulatudes 2010. aastal 32,9%ni. Siiski hakkas näitaja seejärel jõudsalt vähenema. **2018. aastal oli noorte töötus 11,8% ning 2019. aastal 11,1%** mis on aga endiselt ülejäänud tööealise elanikkonnaga võrreldes üle kahe korra suurem.

Tööjõus osalemise määra suurendamine (vanusegrupp 15–64)		
Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
73,4%	74%	75%

2009.–2010. aasta majanduskriisi ajal suurenenud tööpuudus on asendunud tööjõus osalemise määra stabiilse kasvuga: vähenenud on mitteaktiivse elanikkonna osakaal ja tööturule on liikunud sellest varem eemal olnud inimesed. Üheks selle põhjuseks on kindlasti töövõimereform, mille tulemusel on sisenenud tööturule varem mitteaktiivne sihtgrupp. **2017. aastal oli tööjõus osalemise määr 15–64 vanusegrupis 78,5%, 2018. aastal 78,8% ning 2019. aastal 78,6%, püüdes üldjoontes viimastel aastatel samal tasemel. Sellega on saavutatud nii 2015. kui ka 2020. aastaks seatud eesmärgid.**

Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna valdkonna all seati 2020. aastaks järgmised eesmärgid:

Tõsta teadus- ja arendustegevuse investeeringute taset		
Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
1,42%	2%	3%

Aastatel 2000–2009 oli Eesti keskmine aastane TA investeeringute taseme kasv 10,1%, mis oli Euroopa Liidu kõrgeim näitaja. Algselt madala võrdlustaseme tõttu oli kasv eriti kiire just erasektoris, aastas keskmiselt koguni 18,4%. Majanduskriisi ajal seadis valitsus eesmärgiks teha avaliku sektori investeeringuid algselt planeeritust ettepoole tuues ja suuremas mahus, et luua head alused erasektori TA investeeringute kasvuks, mis majanduskasvu taastudes taas hoogustuvad.

Majandussurutise järgsetel aastatel kasvasid TA investeeringud jõudsalt, ületades 2011.–2012. aastal 2015. aastaks seatud 2%lise eesmärgi, kuid viimastel aastatel on TA kulutused väiksemad eriti erasektori madala investeerimisaktiivsuse tõttu. **2016. aastal ulatusid TA kulutused 1,25%ni, 2017. aastal 1,28% ja 2018. aastal 1,4%ni SKPst.** TA investeeringute mahu tõus on toimunud just avalikus sektoris, kes on viimasel kümnendil teadusesse investeeritud EL28 keskmisest enam (v.a 2016.–2017. aastal, mil ajutine langus oli tingitud investeeringute vähenemisest seoses struktuurivahendite perioodide vahelise ajaga). 2018. aastal ületasid TA avaliku sektori investeeringute poolest meid vaid 4 riiki. Paraku ei ole tõusu toimunud erasektori investeeringutes (2020. a eesmärgiks oli 2% SKPst) ning toimub pigem langustrend – 2016. aastal 0,64%, 2017. aastal 0,6% ja 2018. aastal 0,59% SKPst. Erasektori TA investeeringute mahult jääme kaks korda alla EL28 keskmisele.

Suurendada Eesti ekspordi osatähtsust maailma kaubanduses

Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
0,085%	0,100%	0,110%

2019. aastal hakkas ekspordi rohkem mõjutama elektriexpordi lõppemine ning madalatest maailmaturuhindadest tingitud langus põlevkiviõlisektoris. Eesmärkide saavutamise eelduseks oli, et Eesti ekspordimahud pidid kasvama maailma keskmisest kasvutempost 2–3 protsendipunkti võrra kiiremini. Sellist kasvu pole saavutada suudetud. **2018. aasta andmetel oli Eesti osakaal maailma kaubanduses (kaubad ja teenused kokku) 0,098%, mis on viimaste aastate parim saavutus, kuid jääb 2020. aastaks seatud eesmärgist 0,03% maha. Nii nagu viimasel ajal juba tavapäraseks on muutunud, oli kasv kiirem teenuste segmendis, mistõttu teenuste osakaal Eesti ekspordis suurenes veelgi.**

Tööjõukulude kasv ei ületa tootlikkuse kasvutempot ¹		
Algtase 2011	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
-2,8%	0%	0%

Kiire palga ja majanduskasvu tingimustes on Eestis tootlikkus jäänud pidevalt alla palga kasvule. Kui vahepealsetel aastatel ületas tööjõukulude kasv taas tootlikkuse kasvu, siis 2017. aastal kasvas tootlikkus mitme aasta järel esimest korda rohkem kui tööjõukulu. **2019. aastal trend muutus. Tootlikkus kasvas 2,6% hõivatu kohta ja tööjõuühikukulu 2,8%.**

Keskkonnasõbraliku majanduse ja energeetika valdkonna all seati 2020. aastaks järgmised eesmärgid:

Kasvuhoonegaaside heitkoguste piirmäär võrreldes 2005. aasta tasemega ²		
2005 tase	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
6286 tuhat tonni	6346 tuhat tonni	6024 tuhat tonni (+11% võrreldes 2005)

* Reaalne heitkoguste tase ehk eesmärgi saavutamise lähtepunkt on hinnanguliselt 6144 tuhat tonni (2015. aasta heitkogus)

Eesti eesmärgid kasvuhoonegaaside (edaspidi KHG) vähendamisel põhinevad Euroopa Liidu kliima- ja energiapoliitikal. EL on võtnud eesmärgiks vähendada aastaks 2020 KHG heidet 20% võrra 1990. aasta heitkoguste tasemega võrreldes. Heidet vähendatakse peamiselt kahe mehhanismi kombineerimise abil, milleks on ELi kasvuhoonegaaside lubatud heitkogustega kauplemise süsteem (edaspidi ELi HKS) ja riiklikud kohustused kauplemise süsteemi välistes sektorites. 2013. aastast eraldati ELi HKS-i käitistele KHG lubatud heitkoguste ühikuid enampakkumiste kaudu ja osaliselt tasuta ühtlustatud lähenemise alusel. ELi eesmärk on olnud vähendada aastaks 2020 ELi HKS-i kuuluvates sektorites KHG heitkoguseid 21% võrreldes 2005. aasta tasemega.

Riiklikud kohustused seati ELi HKS-i välistes sektorites (hooned, transport, põllumajandus, väiksemahuline energeetika, jäätmed jm), v.a LULUCF³ sektor, kus Eesti KHG heide ei tohtinud aastaks 2020 suurendada enam kui 11% võrreldes 2005. aasta tasemega ning järgida tuli iga-aastaseid piirmäärasid. Seni ei ole neid piirmäärasid ületatud. 2020. aasta andmetel (KHG inventuuris kajastatakse andmeid kahe aasta taguse aja kohta) oli kasvuhoonegaaside

¹ Reaalne tööjõuühikukulu muutus (jooksevhindades tööjõukulude osakaalu muutus loodud lisandväärtuses, nominaalses SKPs).

² Eesmärk kohaldub ELi heitkoguste kauplemissüsteemi välistele sektoritele.

³ Maakasutus, maakasutuse muutmine ja metsandus.

heide kauplemissüsteemi välistes sektorites 2018. aastal 6116 tuhat tonni CO₂ ekvivalenti⁴. Atmosfääriõhu kaitse seadus sätestab raamistikku aastani 2020 kehtiva nn jagatud kohustuse otsuse kohaseks kauplemiseks teiste ELi liikmesriikidega.

Praegused ELi kasvuhoonegaaside heitme vähendamise eesmärgid on seatud võrdluses riigi 2005. aasta KHG heitkoguste tasemega. Pikemas vaates on aga Eesti KHG heide 1990. aastast märkimisväärselt vähenenud peamiselt majanduse ümberstruktureerimise tõttu. Kui 1990. aastal oli KHGde arvestuslik heitkogus väljendatuna süsinikdioksiidi ekvivalendina ligikaudu 40 mln tonni, siis 2018. aastal oli kasvuhoonegaaside inventuuri kohaselt Eesti KHG heide 19,97 mln tonni (v.a LULUCF sektor), mis tähendab ligikaudu 50% vähenemist võrreldes baasaastaga.

Taastuenergia osakaalu suurendamine 25%ni energia lõpptarbimisest		
Algtase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
19,5%	23,6%	25%

Taastuenergia osatähtsus energia lõpptarbimises on Eestis üks ELi suurimaid, 2018. aastal suurenes **taastuenergia üldine osakaal energia lõpptarbimises 30%ni**. Taastuenergia osakaal on kasvanud nii elektri, soojuse ja jahutuse kui ka transpordisektorites. Taastuenergia osatähtsuse kasvus transpordisektoris on olnud oluline panus kohalikul teise põlvkonna biokütusel – biometaanil. Eesti on ületanud 2020. a taastuenergia eesmärgi, mistõttu on olnud võimalik ülejäägi müük teistele ELi liikmesriikidele.

Märkimisväärselt on taastuenergia osakaalu aidanud suurendada toetusmehhanismid taastuvatest energiaallikatest elektrit tootvatele soojuse ja elektri koostootmisjaamadele. Suure osa kaugkütte taastuenergia potentsiaalset oleme saavutanud. Lähiaastatel on peamine tähelepanu taastuvelektri toodangu suurendamisel vähempakkumiste kaudu ning (kohalike) taastuvate energiaallikate kasutamise suurendamisel transpordisektoris.

Energia lõpptarbimise taseme säilitamine 2010. aasta tasemel		
2010 tase	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
2818 ktoe	2986 ktoe	2818 ktoe

Eesti majandus kasvab ELi keskmisest kiiremini ning seeläbi on ka surve energiatarbimise kasvuks suurem. Energiatõhususe suurendamiseks rakendatavad meetmed hoiavad ära tarbimise kasvu, mistõttu oleme seadnud 2020. aasta eesmärgiks energia lõpptarbimises 2010. aasta taseme hoidmise. 2018. aastal oli energia lõpptarbimine 2960 ktoe, mis tähendab, et oleme eesmärgi saavutamisele lähedal.

Lõpptarbimise hoidmine 2010. aasta tasemel eeldab energiasäästu suurendamist pea kõikides sektorites, millest olulisemad on kodumajapidamised, tööstus, transport ja avalik sektor.

Jätkusuutliku ja kohanduva riigi valdkonna all seati 2020. aastaks järgmised eesmärgid:

Valitsussektori struktuurselt tasandatud eelarveülejäagi hoidmine

⁴ Süsinikdioksiidi ekvivalent on ühik, millega väljendatakse kasvuhoonegaaside kogust, mis on ümber arvatud süsinikdioksiidi koguseks, kasutades globaalse soojendamise potentsiaali, mis on sätestatud Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 601/2012, millega kehtestatakse suunised Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2003/87/EÜ kohase kasvuhoonegaaside heite seire ja aruandluse kohta (ELT 181, 12.07.2012, lk 30–104), VI lisa punkti 3 tabelis 6.

Algtase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
0,1%	0,2%	-0,4% (vastavalt riigieelarve seadusele)

Valitsuse eesmärgiks on jätkusuutlik eelarvepoliitika. Riigieelarve maht on püsinud viimastel aastatel suhteliselt stabiilsena. Alates 2001. aastast ülejäägis olnud eelarve asendus majanduskriisi ajal 2008. ja 2009. aastal paari protsendise defitsiidiga. Aastatel 2010 ja 2011 oli Eesti valitsussektor uuesti nominaalses ülejäägis, aastatel 2012 ja 2013 väikeses puudujäägis ning alates 2014. aastast taas *ca* pooleprotsendises ülejäägis. Riigieelarve seaduse muutmisega loodi võimalus kasutada varasemate aastate struktuurset ülejääki kuni 0,5% ulatuses SKPst. 2018. aastal tekkis struktuurne defitsiit 1,8% ulatuses ning süvenes 2019. aastal 1,9%ni, peamiselt kuna kiirema majanduskasvuga ei kaasnenud samaväärset maksutulude tõusu. Käesoleval aastal keskendub valitsus eelarvepoliitikaga koroonaviiruse mõjude leevendamisele ning pikema eelarvesihte seab valitsus sügisel 2021. aasta eelarve koostamise ajal. 0,5% SKPst struktuurse eelarvepositsiooni parandamise eesmärki ei ole vaja 2020. aastal järgida, kuna koroonakriisi tõttu on rakendunud vabastusklausel.